

Briselē, 30.11.2016.
COM(2016) 950 final

Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai

Eiropas Aizsardzības rīcības plāns

1. Ievads

Komisijas priekšsēdētājs Ž. K. Junkers 2016. gada runā par stāvokli Savienībā¹ uzsvēra, ka vajadzīga tāda Eiropa, kas aizsargā, dod iespējas un aizstāv. Uzņemties lielāku atbildību par savu drošību nozīmē, ka eiropiešiem ir jāiegulda būtiskāko aizsardzības spēju attīstībā, lai varētu novērst ārējus apdraudējumus, reaģēt un aizsargāties pret tiem. Eiropas Savienībai ir jāpierāda, ka tā var nodrošināt gan stingru, gan vieglu drošību, atbildot uz prasībām pēc lielākas solidaritātes drošības un aizsardzības jomā². Bratislavas ceļvedis³, Eiropas Parlaments⁴ un Eiropas Savienības Padome⁵ arī nesen uzsvēra šo prioritāti.

Spēcīgākai Eiropas aizsardzībai vajag, lai dalībvalstis kopīgi apgūst, attīsta un saglabā sauszemes, gaisa, kosmosa un jūras spēku spēju vispusīgu klāstu. Globālā Eiropas Savienības ārpolitikas un drošības politikas stratēģijā⁶ ("Globālā stratēģija") ir noteiktas vairākas aizsardzības spēju prioritārās jomas, kurās Eiropai ir jāiegulda un jāizstrādā kopīgas pieejas: izlūkošana, novērošana un rekognoscēšana, distances vadības gaisa kuģu sistēmas, satelītsakari un autonoma piekļuve kosmosam un pastāvīga Zemes novērošana; augsta līmeņa militārās spējas, tostarp stratēģiski instrumenti, kā arī iespējas, lai nodrošinātu kiberdrošību un jūras drošību.

Eiropas aizsardzības tirgus cieš no sadrumstalotības un nepietiekamas rūpnieciskās sadarbības. Publisko līdzekļu efektīvāku izmantošanu un spēcīgāku rūpniecisko bāzi varētu sasniegt, stiprinot aizsardzības vienoto tirgu, samazinot dublēšanos un uzlabojot ES aizsardzības nozares konkurētspēju.

Nepieciešamība ieguldīt stratēģiskajās spējās

Lai Eiropa spētu sasniegt šīs spēju prioritātes, tai jārada apstākļi lielākai sadarbībai aizsardzības jomā, lai palielinātu jaudu un aizsardzības izdevumu efektivitāti. Tam jānotiek roku rokā ar spēcīgas, konkurētspējīgas un inovatīvas aizsardzības rūpniecisko bāzi un jānāk par labu ekonomikai kopumā: investīcijām aizsardzības nozarē ir būtisks ekonomiskās sviras efekts attiecībā uz jaunu uzņēmumu veidošanu un tehnoloģiju nodošanu citām nozarēm, kā arī darba vietu izveidi⁷.

¹ Stāvoklis Savienībā 2016. gadā: "Ceļā uz labāku Eiropu — Eiropu, kas aizsargā, dod iespējas un aizstāv", 2016. gada 14. septembris.

² Ārlietu padome 2016. gada 14. novembrī secināja, ka būtu jāizpēta iekļaujošas pastāvīgās strukturētās sadarbības (PESCO) potenciāls. Priekšsēdētājs Ž. K. Junkers 2014. gada jūlijā savās politiskajās pamatnostādņēs aicināja izstrādāt šādu iniciatīvu. Viņš norādīja: "pat visspēcīgākā maigā vara nevar ilgtermiņā iztikt bez vismaz dažām integrētām aizsardzības spējām. Lisabonas līgums paredz iespēju, ka dalībvalstis, kuras vēlas, var apvienot savas aizsardzības spējas, veidojot pastāvīgu strukturētu sadarbību."

³ Darba programma, ko ierosinājis Eiropadomes priekšsēdētājs, Padomes prezidentūra un Komisijas priekšsēdētājs 27 valstu vai to valdību vadītāju sanāksmē 2016. gada 16. septembrī,

<http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/09/16-bratislava-declaration-and-roadmap>.

⁴ Eiropas Parlamenta Ziņojums par Eiropas aizsardzības savienību (2016/2052(INI)), kas pieņemts 2016. gada 22. novembrī.

⁵ Ārlietu padomes secinājumi, 14.11.2016.

⁶ Sk. <https://europa.eu/globalstrategy/en/global-strategy-foreign-and-security-policy-european-union>

⁷ Tiek lēsts, ka katrs aizsardzībā ieguldītais euro dod 1,6 euro atdevi, jo īpaši augsti kvalificētu darbinieku, pētniecības, tehnoloģiju un eksporta ziņā (sk. *Europe Economics*, "The Economic Case for Investing in Europe's Defence Industry", 2013.).

Saskaņā ar Padomes aicinājumu⁸ šis Eiropas Aizsardzības rīcības plāns palīdz nodrošināt, ka Eiropas aizsardzības rūpnieciskā bāze spēj apmierināt Eiropas pašreizējās un turpmākās drošības vajadzības, un šajā sakarā palielina Savienības stratēģisko neatkarību, stiprinot tās spējas darboties kopīgi ar partneriem. Šis rīcības plāns ir cieši saistīts ar Globālās stratēģijas īstenošanas plānu drošības un aizsardzības jomā, kurā noteikti jauni Savienības mērķi un noteikti pasākumi tā izpildei, kā arī ar ES un NATO kopīgās deklarācijas⁹ īstenošanu, ko parakstījuši Eiropadomes priekšsēdētājs, Komisijas priekšsēdētājs un NATO ģenerālsekretārs. Darbības, kas ierosinātas šajā Eiropas aizsardzības rīcības plānā, stiprinās Eiropas Savienības aizsardzību, kas galu galā nozīmē spēcīgāku NATO.

Padome puda gandarījumu par īstenošanas plānu drošības un aizsardzības jomā un ņēma vērā pašreizējās prioritārās jomas, kurās Eiropai ir pietiekami jāiegulda un jāizstrādā kopīgas pieejas¹⁰. Padome aicināja Komisiju atbalstīt dalībvalstis, kad tās īsteno apzinātās spēju prioritātes. Īstenojot pasākumus, kas ierosināti šajā rīcības plānā, Komisija ir apņēmusies atbalstīt visus aizsardzības spēju attīstības posmus no pētniecības un izstrādes līdz ražošanai.

Eiropas aizsardzības problēmas

Kopīgi Eiropai ir pasaulē otrais lielākais militāro izdevumu budžets. Tomēr tā joprojām atpaliek no ASV un izdevumi ir neefektīvi, jo notiek dublēšanās, trūkst sadarbības un ir tehnoloģiskās atšķirības. Turklāt valstu aizsardzības budžeti Eiropā pēdējos gados ir sarukuši, bet citiem globāliem dalībniekiem (Ķīna, Krievija un Saūda Arābija) aizsardzības nozares modernizācija norit vēl nepieredzētā mērogā. Bez turpmākiem ieguldījumiem aizsardzībā Eiropas nozare riskē zaudēt tehnoloģisko spēju veidot nākamās paaudzes kritiskās aizsardzības spējas. Visbeidzot, tas ietekmēs Savienības stratēģisko neatkarību un spēju rīkoties kā drošības garantam.

Aizsardzības rūpniecības nozarei ir ne tikai stratēģiska nozīme Eiropas drošībā. Ar kopējo gada apgrozījumu 100 miljardu euro un 1,4 miljoniem augsti kvalificētu darbinieku, kas tieši vai netieši nodarbināti Eiropā¹¹, tā arī būtiski veicina Eiropas ekonomiku.

Aizsardzības nozare ir atkarīga no tā, vai valdības uzsāk spēju attīstības programmas, un vispārīgāk – no valdību publisko izdevumu un ieguldījumu līmeņa aizsardzības jomā. Būdamas aizsardzības aprīkojuma gala klienti, valdības precīzē prasības un rīkojas kā līgumslēdzējas iestādes, regulatori un bieži kā eksporta atbalstītājas. Turklāt aizsardzības sistēmas attīstība notiek ar ilgtermiņa perspektīvu un nozīmē lielu risku, jo operatīvās vajadzības var mainīties produkta izstrādes gaitā. Tas nozīmē, ka aizsardzības nozares uzņēmumi neinvestēs militārās tehnoloģijās, ja no valsts puses nebūs saistību tās iegādāties.

Daudzas dalībvalstis pēdējos desmit gados ir samazinājušas aizsardzības budžetu. No 2005. līdz 2015. gadam ES27¹² aizsardzības budžets ir palielinājies gandrīz par 11 %, sasniedzot

⁸ Ārlietu padomes secinājumi, 17.10.2016.

⁹ Parakstīta 2016. gada jūlijā Varšavā.

¹⁰ Papildu aizsardzības spēju prioritātes, ko Eiropadome atzinīgi novērtēja 2013. un 2014. gada Spēju attīstības plānā un ES globālajā stratēģijā; Ārlietu padomes secinājumi, 14.11.2016.

¹¹ Aviācijas un aizsardzības rūpniecības asociācijas (ASD) dati.

¹² EAA iesaistītās dalībvalstis.

kopsummu 200 miljardu euros. Aizsardzības budžeta daļa IKP 2015. gadā arī ir nokritusies līdz zemākajam reģistrētajam līmenim – 1,4 %. Reālā izteiksmē ES aizsardzības budžets pēdējos desmit gados ir samazinājies par 2 miljardiem euro gadā¹³. Šobrīd tikai 4 no 28 dalībvalstīm ir sasniegušas NATO budžeta mērķi 2 % no IKP, ko 2014. gadā izvirzīja Velsas samītā: Igaunija, Grieķija, Polija un Apvienotā Karaliste.

Salīdzinājumam jānorāda, ka ASV 2015. gadā aizsardzībā ieguldīja vairāk nekā divreiz vairāk salīdzinājumā ar ES dalībvalstu izdevumiem. Ķīna pēdējos desmit gados ir palielinājusi savu aizsardzības budžetu par 150 %. Krievija 2015. gadā aizsardzībā ieguldīja 5,4 % IKP¹⁴.

Neraugoties uz norādēm par pretēju tendenci pēdējo divu gadu laikā, pastāvīgais ieguldījumu trūkums ir ietekmējis Eiropas aizsardzības nozari, no galvenajiem līgumslēdzējiem līdz piegādātājiem. Kopumā trūka iespējas jauniem nozīmīgiem aizsardzības rūpniecības projektiem, kā arī trūkst Eiropas programmas sadarbības jomā¹⁵.

Aizsardzības budžetu samazināšanās tendenci vēl pasliktina nepilnības, kādā veidā tie tiek izmantoti. Eiropas tirgus sadrumstalotība rada spēju, organizācijas un izdevumu nevajadzīgu dublēšanos¹⁶. Aizsardzības izdevumu lielākā daļa tiek tērēta, izmantojot valsts iepirkumu, taču sadarbības aprīkojuma iepirkums veidoja tikai 22 % no kopējā aprīkojuma iepirkuma 2014. gadā¹⁷.

Vēl aizvien ir pārāk ierobežota ES mēroga konkurence un ciešāka sadarbība, kas ir divi veidi, kā uzlabot efektivitāti un inovatīvu Eiropas aizsardzības rūpniecisko bāzi. Aizsardzības budžetu samazināšanās visā Eiropā nav radījusi lielāku sadarbību, drīzāk pretēji. Sadarbības programmu ir mazāk nekā pirms 20 gadiem.

Eiropas Savienības pievienotā vērtība

Lēmums saglabāt investīcijas aizsardzībā un sākt spēju attīstības programmas ir prerogatīva un joprojām ir dalībvalstu kompetencē. ES instrumentu mobilizācija un politikas nostādnes, ievērojot Līgumos noteiktās robežas, nedrīkst aizstāt dalībvalstu nelielo ieguldījumu aizsardzībā. Tomēr Komisija ir apņēmusies papildināt un nostiprināt dalībvalstu sadarbības centienus, attīstot aizsardzības spējas reaģēt uz drošības problēmām, kā arī atbalstīt Eiropas aizsardzības rūpniecību¹⁸.

¹³ EAA aizsardzības dati par 2014. gadu un par 2015. gadu un līdz 2016. gada 7. jūnijam. Citas šajā punktā minētās summas no šā paša avota.

¹⁴ SIPRI 2014. gada militāro izdevumu datubāze, 2015. gada militārā datubāze, Starptautiskais stratēģisko pētījumu institūts.

¹⁵ Vadošo darbinieku grupas ziņojums par Eiropas aizsardzības pētniecību (GoP), Eiropas Savienības Drošības izpētes institūts, 2016. gada februāris.

¹⁶ Piemēram, Eiropas Savienībā ir 154 veidu ieroču sistēmas salīdzinājumā ar 27 ASV, ES-ASV 2011. gada aizsardzības dati, Eiropas Aizsardzības aģentūra.

¹⁷ EAA dalībvalstīs. Sk. EAA aizsardzības dati par 2014. gadu un par 2015. gadu līdz 2016. gada 7. jūnijam.

¹⁸ Eiropas Parlaments 2013. gada pētījumā "Eiropas integrācijas trūkuma radītās izmaksas kopējās drošības un aizsardzības politikas jomā" uzskata, ka "Eiropas integrācijas trūkuma radītās izmaksas aizstāvībai tiek lēstas no augstākais EUR 130 miljardiem līdz vismaz EUR 26 miljardiem pēc piesardzīgāka aprēķina". Ir svarīgi atzīmēt, ka summa EUR 26 miljardi gadā atbilst 15 ES dalībvalstu (Beļģija, Bulgārija, Horvātija, Čehijas Republika, Dānija, Igaunija, Grieķija, Ungārija, Latvija, Lietuva, Luksemburga, Portugāle, Rumānija, Slovākija un Slovēnija) kopējam aizsardzības budžetam.

Konkrēti Savienības politika un instrumenti šādā veidā rada pievienoto vērtību: i) uzlabo aizsardzības nozares konkurences spēju un darbību vienotajā tirgū; ii) turpina stimulēt sadarbību aizsardzībā, izmantojot pozitīvus stimulus, un pievēršas projektiem, kurus dalībvalstis vienas pašas nespēj īstenot; iii) samazina nevajadzīgo dublēšanos un tādējādi ierobežota budžeta laikā veicina publisko līdzekļu efektīvāku izlietošanu.

Komisija jau ir izstrādājusi stratēģiju, lai atbalstītu Eiropas aizsardzības nozares konkurētspēju un izveidotu integrētāku aizsardzības tirgu Eiropā. 2009. gadā tika pieņemtas divas aizsardzības direktīvas¹⁹, kuras palīdzēja pakāpeniski izveidot Eiropas aizsardzības tirgu. 2013. gadā tika ierosināts tirgus atvēršanas instrumentu kopums un nozares atbalsta pasākumi: Komisija noteica pasākumu sarakstu²⁰, lai turpinātu stiprināt aizsardzības vienoto tirgu un sekmēt aizsardzības nozares konkurētspēju.

Tagad pirmo reizi Komisija ierosina Eiropas aizsardzības rīcības plānu, kurā galvenā uzmanība pievērsta spēju vajadzībām, un atbalsta Eiropas aizsardzības nozari. Šim rīcības plānam ir trīs galvenie pīlāri, kas risina dažādas, bet savstarpēji papildinošas vajadzības saskaņā ar spēju attīstības ciklu, koncentrējoties uz tehnoloģijām un produktiem:

- Eiropas aizsardzības fonda izveidošana;
- ieguldījumu veicināšana aizsardzības nozares piegādes ķēdē; un
- aizsardzības jomas vienotā tirgus stiprināšana.

Turklāt Komisija veicinās civilās/militārās sinerģijas starp ES politikas jomām, kur tas ir lietderīgi.

Daudzās attiecīgajās jomās šajā rīcības plānā paredzētās iniciatīvas varēs gūt labumu no Eiropas Aizsardzības aģentūras (EAA) darba, jo īpaši spēju attīstības plāns²¹, pētniecības un tehnoloģiju prioritātes un galvenās stratēģiskās darbības²².

2. Eiropas aizsardzības fonda izveidošana

Runā par stāvokli Eiropas Savienībā Komisijas priekšsēdētājs Ž. K. Junkers 2016. gada 14. septembrī aicināja izveidot Eiropas aizsardzības fondu. Šo fondu veidotu divas atšķirīgas finansēšanas struktūras ("atzari"), kas ir papildinošas, un tās būtu jāievieš pakāpeniski laika gaitā:

i) "**pētniecības atzars**", kura mērķis ir īstenot sadarbību aizsardzības pētniecības projektu finansēšanai ES līmenī. Tas būtu jāizveido, izmantojot sagatavošanas darbības,

¹⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/43/EK, ar ko vienkāršo noteikumus un nosacījumus ar aizsardzību saistīto ražojumu sūtījumiem (OV L 146, 10.6.2009., 1. lpp.). Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/81/EK, ar kuru koordinē procedūras attiecībā uz to, kā līgumslēdzējas iestādes vai subjekti, kas darbojas drošības un aizsardzības jomā, piešķir noteiktu būvdarbu, piegādes un pakalpojumu līgumu slēgšanas tiesības (OV L 216, 20.8.2009., 76. lpp.).

²⁰ Komisijas Paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Ceļā uz konkurētspējīgāku un efektīvāku aizsardzības un drošības nozari", COM(2013) 542 final.

²¹ Sk. EAA: <https://www.eda.europa.eu/what-we-do/eda-priorities/capability-development-plan>

²² piemēram, tehnoloģijas, prasmes, ražošanas jaudas.

un rezultātā ir jāizveido īpaša ES programma ES daudzgadu finanšu shēmas laikposmam pēc 2020. gada²³ ietvaros.

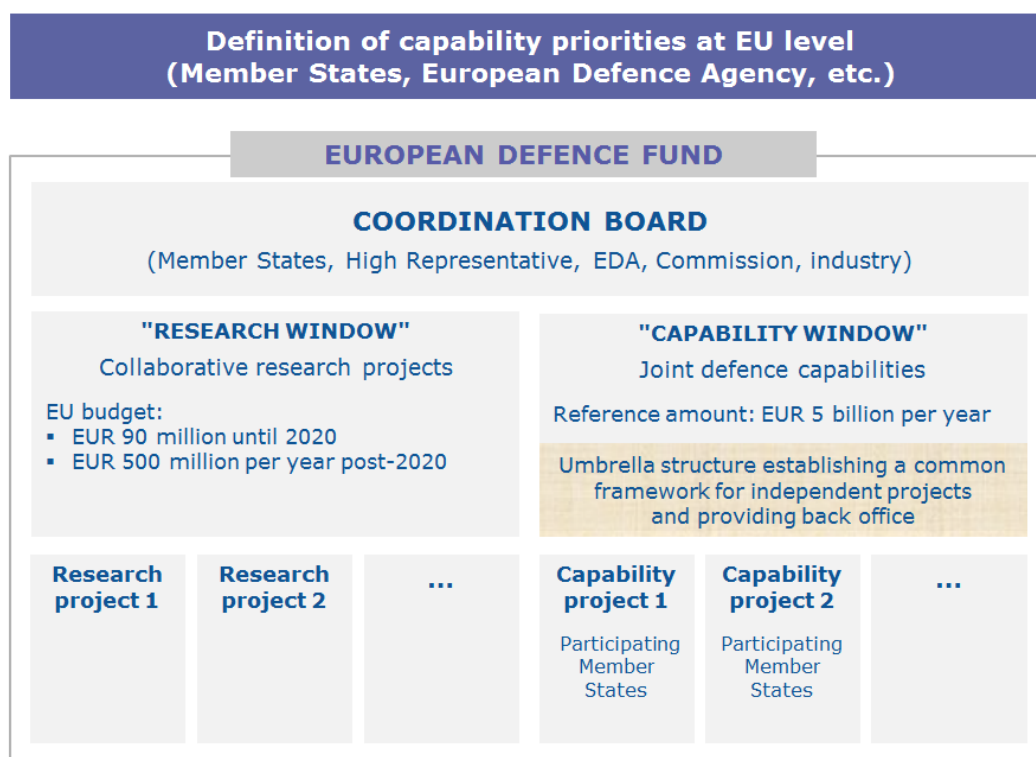
ii) **"spēju atzars"**, kura mērķis ir atbalstīt Eiropas aizsardzības spēju attīstību²⁴, par ko vienojušās dalībvalstis. To finansētu no apvienotām valstu iemaksām un, kur iespējams, atbalstītu no ES budžeta.

"Pētniecības" un "spēju" atzari papildinās viens otru, bet tiem būs atšķirīgs tiesiskais statuss un finansējuma avoti.

"Atzarus" papildinās koordinācijas mehānisms **koordinācijas padomes** veidā, kura ļaus pienācīgi sadarboties Komisijai, augstajai pārstāvei, dalībvalstīm, Eiropas Aizsardzības aģentūrai, kā arī nozarei.

Koordinācijas padomes galvenais uzdevums būs nodrošināt konsekvenci starp pētniecību un spēju "atzariem", lai labāk atbalstītu to spēju attīstību, par ko vienojušās dalībvalstis. Šīs spējas tiek identificētas atsevišķu procesu veidā, tostarp ar Eiropas Aizsardzības aģentūras un dalībvalstu vadītiem saskaņotiem aizsardzības gada pārskatiem, ko ierosina augstā pārstāve saskaņā ar Padomes secinājumiem.

1. diagramma. Eiropas aizsardzības fonda plāns

²³ Saikne ar daudzgadu pētniecības pamatprogrammu, kas paredzēta LESD 182. pantā, paredzēta kā jaunās daudzgadu finanšu shēmas daļa.

²⁴ Šajā rīcības plānā aizsardzības spējas attiecas uz militāriem līdzekļiem, tostarp vajadzīgajām materiālajām iekārtām un tehnoloģijām, kas aptver visas attiecīgās jomas. Tas neietver aizsardzības operācijas vai citus elementus, kas vajadzīgi, lai pārvaldītu aizsardzības spējas, piemēram, apmācību, personālu un loģistiku.

"Pētniecības atzars": Finansē aizsardzības tehnoloģiju un produktu pētniecību

Inovatīvu tehnoloģiju, produktu un pakalpojumu pētniecība aizsardzības jomā ir būtiska, lai ilgtermiņā nodrošinātu aizsardzības nozares konkurētspēju un, galu galā, Eiropas stratēģisko neatkarību. Tomēr aizsardzības pētniecības un tehnoloģiju izdevumi valstu budžetos ir būtiski samazināti²⁵. No 2006. līdz 2013. gadam aizsardzības pētniecības un tehnoloģiju izdevumi 27 dalībvalstīs, kas piedalās EAA, ir samazināti par 27 %²⁶. 2014. gadā ES-27 aizsardzības pētniecības un tehnoloģiju izdevumi sasniedza aptuveni 2 miljardus euro. To nekompensē ciešāka sadarbība: tajā pašā laikposmā sadarbība aizsardzības pētniecības un tehnoloģiju jomā ir samazinājusies par vairāk nekā 30 %.

Periodā no 2006. līdz 2011. gadam ASV izdeva vidēji 9 miljardus euro gadā par aizsardzības pētniecību un tehnoloģijām un vidēji 54,9 miljardus euro gadā par aizsardzības pētniecību un izstrādi. 3. militārās konkurences stratēģijas rezultātā ASV centieni saglabāties un pat palielināties. Periodā no 2012. līdz 2015. gadam Krievijas aizsardzības pētniecība un izstrāde ir divkāršojusies, bet Ķīna, saskaņā ar pieejamajiem datiem, arī palielina ieguldījumu pētniecībā un izstrādē.

Vajadzīgs vairāk ieguldījumu aizsardzības pētniecībā gan valstu, gan ES līmenī, lai stiprinātu ES zinātnisko un tehnoloģisko bāzi aizsardzības tehnoloģiju, produktu un pakalpojumu jomā. Tāpēc Komisija ir gatava mobilizēt ES finansējumu, lai atbalstītu aizsardzības pētniecību ES līmenī. Tomēr šiem fondiem ir jāpapildina un jāsekmē valstu centieni, nevis jādublē vai jāaizstāj tie.

Komisija plāno 2017. gadā sākt Sagatavošanas darbību aizsardzības pētniecībai, kuru ir pieprasījusi Eiropadome un kuras budžets 2017.–2019. gada periodam būs EUR 90 miljoni²⁷. Tas būs pirmais solis, kas attiecas uz noteiktu laiku un budžetu, un tas pārbaudīs ES budžeta pievienoto vērtību aizsardzības pētniecības atbalstam. Komisija apsvērs deleģēšanas nolīgumu ar EAA par konkrētiem uzdevumiem saistībā ar sagatavošanas darbības īstenošanu. Pētījumu tēmas noteiks darba programmā saskaņā ar "komitejas procedūras" principiem.

Ja dalībvalstis piekritīs šādam rīcības plānam, sagatavošanas darbība sekmēs "pētniecības atzara" pārvēršanu par Eiropas aizsardzības pētniecības programmu daudzgadu finanšu shēmas laikposmam pēc 2020. gada ietvaros. Šai programmai vajadzētu būt ticamam apjomam. Ņemot vērā aizsardzības pētniecības ieguldījumu nozīmīgumu, pašreizējo valstu aizsardzības budžetu apjomu un progresīvu aizsardzības tehnoloģiju izstrādes augstās izmaksas, šādam "atzaram" var būt nepieciešams ap 500 miljonu euro gada budžets, lai panāktu būtiskus uzlabojumus saskaņā ar vadošo darbinieku grupas secinājumiem par Eiropas aizsardzības pētniecību²⁸, kā arī ar neseno ziņojumu Eiropas

²⁵ Aizsardzības pētniecības un izstrādes izdevumi sedz visus pētniecības un izstrādes projektus līdz brīdim, kad sāk rasties iekārtu ražošanas izdevumi. Pētniecība un izstrāde ietver pētniecību un tehnoloģijas. Sk. definīciju: <https://www.eda.europa.eu/info-hub/defence-data-portal/definitions>.

²⁶ Eiropas Parlamenta pētījums „ES aizsardzības pētniecības nākotne”, 2016. Citas šajā punktā minētās summas ir no šā paša avota.

²⁷ Eiropadomes 2013. gada 19.–20. decembra secinājumi, EUCO 217/13.

²⁸ Sk. <http://www.iss.europa.eu/publications/detail/article/report-of-the-group-of-personalities-on-the-preparatory-action-for-csdp-related-research>.

Parlamentam par šo jautājumu²⁹. Šī summa ierindotu ES starp 4 lielākajiem aizsardzības pētniecības un tehnoloģiju ieguldītājiem Eiropā.

Programmā būtu jākoncentrē uzmanība uz ierobežotu skaitu galveno pētniecības projektu, kas saistīti ar aizsardzības spēju prioritātēm, par ko vienojušās dalībvalstis. Tas nodrošinātu izmaksu ziņā efektīvu resursu sadali, novērstu nevajadzīgu dublēšanos un izmantotu apjomradītus ietaupījumus³⁰. ES finansētai pētniecībai būtu jāpievēršas kritiskām aizsardzības tehnoloģijām, kā arī inovatīvām tehnoloģijām, balstoties uz izcilību.

Programmas vadībai piemēros ES budžeta noteikumus, un tai būtu jāņem vērā aizsardzības nozares īpatnības. Tiks izskatītas vairākas iespējas veidot dialogu starp Komisiju, dalībvalstīm un nozares pārstāvjiem par turpmāku "atzaru" īstenošanu, piemēram, izmantojot tehnoloģisko platformu iespēju. Šis dialogs būs ieguvējs no EAA darbībām tādās jomās kā pētniecība un tehnoloģijas un spēju prioritātes, kā arī galvenajām stratēģiskajām darbībām. Kā vadošo darbinieku grupa ir norādījusi³¹, programmas komitejā būtu jābūt dalībvalstu pārstāvjiem, tai jādarbojas, izmantojot "komitejas procedūru", un jāizvērtē projektu ES pievienotā vērtība, īpaši tāpēc, ka dalībvalstis ir aizsardzības nozares tiešie lietotāji.

Finansējumu nodrošinās galvenokārt ar dotācijām, bet tiks izpētīta arī iespēja izmantot pirmskomercializācijas posma iepirkumus³² aizsardzības konkrētajā gadījumā. Šādos projektos būs jāpiedalās pētniecības institūtiem un uzņēmumiem no vairākām dalībvalstīm un jāsekmē MVU līdzdalība, arī to, kuri izstrādā divējāda lietojuma inovācijas. Būtu jānosaka konkrēti intelektuālā īpašuma tiesību (IĪT) noteikumi, ņemot vērā sagatavošanas darbības pieredzi.

Aizsardzības tehnoloģijas, kas izstrādātas, īstenojot sagatavošanās pasākumu un turpmākās programmas, var arī apmierināt civilās vajadzības. Būtu jāatbalsta sinerģijas, lai veicinātu inovācijas plašākai civilai ekonomikai, piemēram, kiberaizsardzības tehnoloģijas, vienlaikus izvairoties no dublēšanās. Un otrādi – civilo pētniecību varētu arī izmantot, lai atbalstītu aizsardzības nozari. Pamatprogrammu "Apvārsnis 2020"³³ var izmantot, lai stimulētu fundamentālos pētījumus un inovācijas, jo īpaši, veicinot savstarpēji papildinošo ietekmi. Komisija ar 2017. gadu pulcēs vienkopus aizsardzības nozari un civilās inovatīvās nozares, kas saņem finansējumu no programmas

²⁹ Sk. Eiropas Parlamenta Ziņojumu par Eiropas aizsardzības savienību (2016/2052(INI), pieņemts 2016. gada 22. novembrī, kurā norādīts, ka "Eiropas aizsardzības pētniecības programmai minētajā laikposmā būs nepieciešami vismaz EUR 500 miljoni gadā, lai tā būtu ticama un panāktu būtiskas izmaiņas".

³⁰ Piemēram, ES finansēta pētniecība varētu atbalstīt tālvadības gaisa kuģu sistēmu (piemēram, dronu) tehnoloģiju, kā arī tehnoloģiju, kas atbalsta ES robežu uzraudzību un drošību, tostarp robežu aizsardzības pastiprināšanu, un jūras drošības jomā (tostarp jūras un gaisa spēku atbalstu nepieciešamajām jūras un gaisa drošības operācijām) attīstību Eiropā.

³¹ <http://www.iss.europa.eu/publications/detail/article/report-of-the-group-of-personalities-on-the-preparatory-action-for-csdp-related-research/>.

³² Publiskais iepirkums pirmskomercializācijas posmā (PCP) ir pieeja pētniecības un izstrādes pakalpojumu iepirkumam, kas ļauj publiskā iepirkuma veicējiem ar jaunu produktu un pakalpojumu piegādātājiem dalīties riskā un ieguvumos, kas saistīti ar projektēšanu, prototipu izstrādi un izmēģināšanu ierobežotā apjomā.

³³ Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 11. decembra Regula (ES) Nr. 1291/2013, ar ko izveido Pētniecības un inovācijas pamatprogrammu "Apvārsnis 2020" (2014.–2020. gads) un atceļ Lēmumu Nr. 1982/2006/EK (OV L 347, 20.12.2013., 104. lpp.).

"Apvārsnis 2020", lai sekmētu iespējamu revolucionāru tehnoloģiju pārnesi un jaunus procesus aizsardzības nozarē.

"Spēju atzars": aizsardzības spēju kopīgas attīstības finansēšana

Papildus tam, ka ir svarīgi Eiropā attīstīt sadarbību aizsardzības pētniecībā, ir jāturpina iesāktais un jānodrošina atbalsts visā aizsardzības spēju attīstības ciklā. Neraugoties uz sadarbības acīmredzamajām ekonomiskajām un citām priekšrocībām, dalībvalstis joprojām uzturas būtiskiem šķēršļiem, kas kavē to sadarbības programmu attīstību.

Koordinācijas un spēju kopīgas plānošanas trūkums ES līmenī samazina publisko izdevumu un dalībvalstu ieguldījumu efektivitāti, vienlaikus radot nevajadzīgu dublēšanos. Turklāt atsevišķu budžeta iemaksu sinhronizācijas trūkums ievērojami kavē sadarbības programmu sākšanu un norisi. Visbeidzot, augošās izmaksas, kas saistītas ar sarežģītām aizsardzības spējām, var būt pārmērīgi augstas, lai dalībvalstis tajās ieguldītu vienas, un tādēļ valstu resursu sakopošana attiecībā uz spējām radītu ietaupījumus budžetā un palielinātu ieguldījumu aizsardzībā izdevīgumu.

Fonda "spēju atzara" mērķis ir novērst šos šķēršļus. Tas nodrošinātu stratēģisko spēju prioritāšu attīstības un iepirkumu kopīgu finansēšanu. Par tām dalībvalstis būtu vienojušās, un tās varētu ietvert divējāda lietojuma prioritātes, kas ir saistībā ar ES politikas īstenošanu³⁴. Šis "atzars" galveno uzmanību pievērstu posmiem pēc pētniecības un tehnoloģijām, tostarp prototipiem, kā arī produktu un tehnoloģiju izstrādei un iepirkumam.

Orientējoši pirmā aplēse varētu būt ap 5 miljardi euro gadā. Tas atbilstu 2,5 % no kopējiem valsts izdevumiem aizsardzības jomā Eiropas Savienībā un līdz 14 % no valsts izdevumiem par aizsardzības spējām. Tas arī novērstu trūkumus tā mērķa sasniegšanā, par ko vienojās EAA dalībvalstis – sadarbības projektiem atvēlēt 35 % no to aprīkojuma izdevumiem³⁵. Šī atsauce būtu vēl vairāk jāpilnveido, pamatojoties uz darbības jomas izpēti, ko veic kopā ar dalībvalstīm.

Šo "spēju atzaru" ciešā sadarbībā ar dalībvalstīm, augsto pārstāvi, ar viņu arī Eiropas Aizsardzības aģentūras vadītājas amatā, un citām attiecīgām ieinteresētām personām būs jāturpina izstrādāt sīkāk. Tas tiks darīts saskaņā ar līgumiem un esošām pilnvarām un tādā veidā, lai palielinātu sinerģijas un izvairītos no dublēšanās. Konkrētāk, ņems vērā augstās pārstāves darbu, lai saskaņā ar Padomes pilnvarojumu izziņātu pastāvīgās strukturētās sadarbības potenciālu. Prioritāšu un spēju identificēšanai noteikti būtu jāpaliek dalībvalstu kompetencē, kuras arī izmantotu šādas spējas. Paredzams, ka sadarbība laika gaitā attīstīsies.

"Spēju atzars" būtu jāveido divos līmeņos:

³⁴ Piemēram, droni, ko varētu izmantot robežu uzraudzībai.

³⁵ Laikposmā no 2010. līdz 2014. gadam EAA dalībvalstis sadarbības aprīkojuma projektiem izmantoja vidēji 19,6 % no kopējiem aprīkojuma izdevumiem, kas atbilst 7,56 miljardiem euro gadā. Tas ir par EUR 5,84 miljardiem gadā mazāk nekā mērķis, par kuru bija vienošanās.

- Pirmais līmenis, kas ir pieejamas visām dalībvalstīm, būtu **"jumta"** struktūra. Tā izveidotu vienotu sistēmu dalībvalstu atbalstam, kā arī nodrošinātu darbības atbalstu konkrētu projektu izstrādei saskaņā ar kopējiem noteikumiem un piemērojamiem juridiskajiem un finanšu instrumentiem, kas attiecas uz projektu darbību. Tas varētu arī izlīdzināt dalībvalstu budžeta prasības un pārvarētu valstu budžeta ciklu nesaskanīgumu.
- Otrais līmenis sastāvētu no **konkrētiem projektiem, kuri attīstītu kopīgas spējas**, pamatojoties uz dalībvalstu brīvprātīgu dalību. Finanšu un operatīvo lēmumu pieņemšana saistībā ar konkrētiem projektiem un to finansēšanas kārtību būtu jāuzņemas dalībvalstīm, kuras piedalās katrā projektā, saskaņā ar "jumta" līmenī izklāstītajiem noteikumiem. Varētu būt dažādas dalībvalstu grupas, kuras piedalās dažādos atsevišķos projektos.

Kopīgo spēju attīstība tiks finansēta, apvienojot to dalībvalstu iemaksas, kuras nolems piedalīties. Tas nodrošinās pastāvīgu līdzfinansējumu laika gaitā. Katra iemaksa attieksies tikai uz atsevišķiem projektiem, kurus jau iepriekš būtu noteikušas iesaistītās dalībvalstis. Tāpēc projekti būtu finansiāli neatkarīgi un ierobežoti laikā, kā arī apjomā, tādējādi izslēdzot jebkādu finansiālu atkarību starp projektiem.

Ja vajadzīgs un ir tāda vienošanās, "jumta" struktūru un/vai atsevišķus projektus var izmantot, lai izsniegtu ar projektu saistītus parāda instrumentus. Šos instrumentus varētu atbalstīt dalībvalstu īpašo maksājumu pozīcijas atsevišķam projektam, vai arī papildu garantijas/apmaksāts kapitāls, vai nu atsevišķa projekta līmenī, vai "jumta" līmenī. Pēdējā gadījumā "jumta" struktūrai varētu piešķirt savu kapitāla bāzi³⁶.

Valsts kapitāla ieguldījumus "spēju atzarā" uzskatīs par "vienreizējiem" saskaņā ar Stabilitātes un izaugsmes paktu, kas nozīmē, ka tie tiks atskaitīti no strukturāliem fiskāliem centieniem, ko sagaida no dalībvalstīm. Tāda pati pieeja tiks piemērota garantijām, kuras ietekmē budžeta deficītu un/vai parādu³⁷.

Komisija ir gatava izpētīt visas iespējas "spēju atzaru" finansēt no ES budžeta saskaņā ar Līgumiem. Šāds ieguldījums būtu īpaši jāparedz tehnoloģiju attīstībai un demonstrējumu projektiem, tostarp prototipiem. Komisija arī apsvērs iespēju atbalstīt priekšizpēti un testēšanas iekārtas. ES budžets varētu atbalstīt arī divējāda lietojuma preces un tehnoloģijas. Visbeidzot, šā "atzara" administratīvos izdevumus varētu segt no Savienības budžeta.

Komisija ir gatava atbalstīt šo "atzaru" ar savu finansiālo un tehnisko ekspertu zināšanām³⁸. Lai izveidotu sadarbības instrumenta mehānismu, būtu jāņem vērā arī dalībvalstu pieredze un pašreizējais darbs saistībā ar EAA.

Reaģējot uz Komisijas priekšsēdētāja Ž. K. Junkera runu par stāvokli Savienībā un ņemot vērā tālākās sarunas ar ES iestādēm, būtu jānodibina Eiropas Aizsardzības fonds. Komisija liek priekšā šādu tālāko virzību.

³⁶ Pastāvīgā kapitāla struktūras mērķis varētu būt divējāds: uzlabot atzara kredītspēju un atvieglot atsevišķu parādzīmju emitēšanas aizstājamību.

³⁷ Piemēram, paskaidrots par Eiropas Stratēģisko investīciju fondu Eiropas Komisijas 2015. gada 13. janvāra paziņojumā COM(2015) 12 "Elastīguma vislabākā izmantošana saskaņā ar Stabilitātes un izaugsmes pakta esošajiem noteikumiem".

³⁸ Saskaņā ar judikatūru *Pringle* lietā (EST Lieta C-370/12 *Pringle*, 2012. gada 27. novembris).

"Pētniecības atzarā":

- *Pēc Eiropas Parlamenta un Padomes vienošanās par ES budžetu 2017. gadam Komisija 2017. gadā sāks sagatavošanas darbību ar paredzamo budžetu 25 miljonu euro pirmajā gadā un kopējo budžetu ap 90 miljoniem euro trijos gados.*
- *Ja dalībvalstis piekritīs šim rīcības plānam, daudzgadu finanšu shēmā pēc 2020. gada Komisija ierosinās speciālu aizsardzības pētniecības programmu ar aptuveni 500 miljoniem euro gadā.*

"Spēju atzarā":

- *Komisija kopā ar augsto pārstāvi, viņai darbojoties arī EAA vadītāja amatā, cieši sadarbosies ar dalībvalstīm, lai tālāk attīstītu spēju atzara darbības veidus un pārvaldību, ar nolūku atbalstīt vienotu īpašu spēju atzara projektu izstrādi dalībvalstīs.*
- *Apjoma ziņā tādām atzaram būtu jāspēj mobilizēt ap 5 miljardiem eiro gadā. Pirmie pasākumi būtu jāveic 2017. gadā. 2017. gadā Komisija bez kavēšanās sāks mēroga noteikšanas izpēti, lai aprēķinus precizētu. Pēc tālākas apspriešanas ar pārējām iestādēm Komisija jūtas gatava veicināt "spēju atzara" attīstību. Komisija izlūkos visas iespējas "spēju atzaru" finansēt no ES budžeta saskaņā ar Līgumiem. Tā ir gatava arī to atbalstīt ar savām finansiālajām un tehniskajām ekspertu zināšanām.*

3. Ieguldīšana aizsardzības jomas piegādes ķēdēs

Eiropas Aizsardzības fonds būs izšķirīgs solis Eiropas aizsardzības rūpniecības konkurētspējas atbalstīšanā. Taču ir vajadzīgi arī citi pasākumi, kas ļautu aizsardzības rūpnieciskajai bāzei allaž būt novatoriskai un konkurētspējīgai un beigu beigās spējīgai apmierināt Eiropas potenciāla vajadzības. Īpaša vērība veltāma arī lai, veicinātu finansējuma pieejamību MVU un netradicionāliem piegādātājiem un ieguldījumus aizsardzības jomas piegādes ķēdēs.

Finansējuma pieejamība MVU un ieguldījumi aizsardzības nozarē

MVU un vidējas sabiedrības daudzās dalībvalstīs ir aizsardzības nozares mugurkauls un Eiropas aizsardzības rūpnieciskās bāzes un vērtības ķēdes kodols. Eiropas MVU vai lielāko aizsardzības rūpnieku meitasuzņēmumi (pirmējie līgumslēdzēji un apakšuzņēmēji) visdažādākajās nozarēs bieži piedāvā divējāda lietojuma preces vai pakalpojumus³⁹.

Tajā pašā laikā tie ir aizsardzības jomas piegādes ķēdē visvieglāk ievainojami jauniem ieguldījumiem vajadzīgā svaigā kapitāla pieejamības ziņā. Inovācija un pašas revolucionārākās tehnoloģiskās pārmaiņas rodas ārpus lielajiem koncerniem — jaunuzņēmumu⁴⁰ un MVU "ekosistēmā". Tie negūst tālākai izaugsmei nepieciešamo finansējumu un tādējādi iespēju sekmīgi integrēties aizsardzības jomas piegādes ķēdēs. Finanšu iestādes bieži nepiekrīt atbalstīt uzņēmumus aizsardzības nozarē riska dēļ.

Līgumu un Eiropas Investīciju bankas (EIB) noteiktajās robežās EIB grupa var dot aizdevumus, garantijas un kapitāla produktus pašreizējo divējāda lietojuma darbību

³⁹ Piem., enerģētika, telesakari un IKT, autobūve, materiāli, ķīmikālijas, aviācija un kosmoss.

⁴⁰ Novatoriskas civilās tehnoloģijas varētu tieši ietekmēt militāro nozari (piem., lielo datu analītika).

paplašināšanai, kas pavērtu jaunas iespējas noteiktiem aizsardzības jomas piegādes ķēdes posmiem, sevišķi MVU un vidēja kapitāla uzņēmumiem. Tam būtu arī pozitīva paplašinoša ietekme uz valstu finanšu starpniekiem un attīstības bankām. Divējāda lietojuma ar aizsardzību saistītām darbībām varētu palīdzēt vairāki ES finansēšanas instrumenti, kas balstās uz EIB aizdevumiem, piemēram, Eiropas Stratēģisko investīciju fonds⁴¹ (ESIF) vai Uzņēmumu un mazo un vidējo uzņēmumu konkurētspējas programma (COSME). ESIF varētu garantēt EIB vai EIF finansēšanas un ieguldīšanas operācijas, kas tuvina ESIF regulā uzskaitītos mērķus, ieskaitot ar aizsardzības nozari saistītiem projektiem.

No EIB grupas aizdošanas kritēriju⁴² tālākas pielāgošanas aizsardzības rūpniecībai ar nepieciešamajiem attiecīgo EIB struktūru lēmumiem Līgumu noteiktajās robežās⁴³ labums tiktu dalībvalstīm, kuru aizsardzības rūpniecība lielākoties sastāv no MVU.

Komisija atbalstīs EIB grupas aizdošanas kritēriju tālāku pielāgošanu aizsardzības rūpniecībai EIB lēmējstruktūrās Līgumu noteiktajās robežās. Komisija aicina dalībvalstis šo procesu atbalstīt.

ES fondu atbalsta ieguldījumiem aizsardzībā pastiprināšana

Eiropas strukturālos un investīciju fondus (ESI fondus) dalībvalstis, ciktāl tās tuvina attiecīgā fonda mērķus, aizsardzības nozarē drīkst izmantot i) ienesīgu ieguldījumu projektu kopfinansēšanai un ii) aizsardzības jomas piegādes ķēžu modernizācijas atbalstīšanai. Aizsardzības rūpniecības nozares var dot ieguldījumu ESI fondu mērķu sasniegšanā un uzdevumu izpildē, piemēram, reģionu ekonomikas attīstības veicināšanā, būdamas augstu ieguldītās vērtības vairotājas prasmju, nodarbinātības un tehnoloģiju un tautsaimniecības attīstībā.

Ieguldījumi aizsardzībā, kas veicina reģionu attīstību LESD 174. panta nozīmē, var saņemt reģionālo atbalstu. Eiropas Reģionālās attīstības fonds (ERAF) var finansēt aizsardzības darbības un divējāda lietojuma pētniecības un inovācijas darbības valsts vai reģiona pārdomātas specializācijas stratēģijas ietvaros. Komisija aicina pašvaldību un reģionu vadošās iestādes, kas formulē ieguldījumu projektu konkursus un atlasī, atbalstīt MVU un vidējo uzņēmumus, kuri darbojas arī aizsardzības jomas piegādes ķēdēs.

Komisija aizsardzības nozarē veicinās tādu ienesīgu ieguldījumu projektu kopfinansēšanu ar Eiropas strukturālo un investīciju fondu dalību un aizsardzības jomas piegādes ķēžu modernizāciju, kas stiprina ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju. Saskaņoti ar dalībvalstīm Komisija turpinās veicināt šādas finansēšanas iespējas.

Mudināšana attīstīt reģionālos izcilības pudurus

Reģionālie puduri, kas specializējas rūpniecības nišās (pazīstami arī kā "izcilības puduri"), ļauj lieliem uzņēmumiem, MVU un pētniecības centriem darboties citam cita tuvumā, tā paplašinot sadarbību pētniecībā un izstrādē un specializējoties īpašā tehnoloģiju novadā (piemēram, aviācijas dzinējos). Lēmums dot priekšroku

⁴¹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2015. gada 25. jūnija Regula (ES) 2015/1017 par Eiropas Stratēģisko investīciju fondu, Eiropas Investīciju konsultāciju centru un Eiropas Investīciju projektu portālu, ar ko groza Regulas (ES) Nr. 1291/2013 un (ES) Nr. 1316/2013 – Eiropas Stratēģisko investīciju fonds (OV L 169, 1.7.2015., 1. lpp.).

⁴² <http://www.eib.org/about/documents/excluded-activities-2013.htm>

⁴³ Sk. arī Eiropas Investīciju bankas Statūtu 5. protokola 1. pantu.

reģionālajiem puduriem ir pašvaldību un reģionu valdību rokās, taču ES finansējums (arī caur EIB) varētu palīdzēt radīt sekmīgus tehnoloģiju demonstrējuma projektus un rūpniecisko un zinātnisko partnerību izveidi uzņēmumu un pētniecības centru starpā⁴⁴.

Komisija turklāt ir izveidojusi ar aizsardzību saistītu reģionu Eiropas tīklu⁴⁵, lai atbalstītu ES reģionus ar svarīgiem piemērotiem rūpnieciskiem un pētnieciskiem aktīviem un dalītos labākajā praksē ar aizsardzību saistīto prioritāšu integrācijā savā pārdomātas specializācijas stratēģijā. Komisija mudinās dalībvalstis veicināt reģionālos izcilības pudurus, no kā ir labums aizsardzības nozarei.

Aizsardzības prasmju atbalstīšana

Eiropas aizsardzības rūpniecība nedrīkst pazaudēt vecās prasmes, un tai jāapgūst jaunas, lai spētu piegādāt augsto tehnoloģiju aizsardzības ražojumus un pakalpojumus, kas atbilst drošības vajadzībām un konkurē pasaules tirgū. Taču uzņēmumi piedzīvo arvien lielāku prasmju deficītu.

Aizsardzība būs viena no prioritārajām nozarēm plānotajā jaunajā Prasmju programmā Eiropai⁴⁶. Komisija bez tam atbalstīs arī rūpniecība vadītu Eiropas Aizsardzības prasmju apvienību, kas izstrādās nozares prasmju stratēģiju. Apvienība veicinās mērogojamu un ilgtspējīgu risinājumu izstrādi un īstenošanu nodarbinātības un prasmju vajadzībām. To veiks, izmantojot *COSME*⁴⁷ un *Erasmus+*⁴⁸ instrumentus izmēģinājuma projektu izpildei. Komisija domās arī par nākamajiem pasākumiem zināšanu un inovācijas bāzes uzlabošanai divējādas izmantošanas jautājumos.

Atbilstoši "Plānam nozaru sadarbībai prasmju jomā" Komisija no 2017. gada atbalstīs galveno ieinteresēto personu stratēģisku sadarbību aizsardzības nozarē.

4. Vienotā aizsardzības ražojumu tirgus stiprināšana

Finansiālā atbalsta atklāšana ieguldījumiem aizsardzības nozarē nespēs radīt paliekošu rezultātu, ja nebūs īstā, inovācijas pilnā vienotā tirgū darbojošās ražīgas aizsardzības rūpniecības. Paplašinātajām finansēšanas iespējām nebūs jēgas, ja tās izmantos neefektīvi.

Aizsardzības ražojumu tirgus asākai konkurencei un plašākai atvērtībai Eiropā būtu jāpalīdz piegādātājiem gūt apjomradītu ietaupījumu, optimizēt ražošanas jaudu un pazemināt vienības ražošanas izmaksas, tā padarot Eiropas ražojumus spējīgākus konkurēt pasaules tirgū. Konkurencei būtu jābūt gan galvenā līguma slēdzēju, gan piegādātāju starpā.

⁴⁴ Īpaši varētu koncentrēties uz tādām prioritārām jomām kā jūras drošība, kibernetiskā drošība, tālvadības gaisa kuģa sistēmas un satelītsakari.

⁴⁵ EDNR, www.endr.eu

⁴⁶ COM(2016) 381 final.

⁴⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 11. decembra Regula (ES) Nr. 1287/2013, ar ko izveido Uzņēmumu un mazo un vidējo uzņēmumu konkurētspējas programmu (*COSME*) (2014.–2020. gads) (OV L 347, 20.12.2013., 33. lpp.).

⁴⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 11. decembra Regula (ES) Nr. 1288/2013, ar ko izveido Savienības programmu izglītības, apmācības, jaunatnes un sporta jomā "Erasmus+" (OV L 347, 20.12.2013., 50. lpp.).

Uz atvērtu un konkurenciālu Eiropas aizsardzības ekipējuma tirgu

Abas direktīvas par iepirkumu un ES pārvedumiem tika pieņemtas ar nodomu uzlabot aizsardzības tirgus funkcionēšanu un pastiprināt konkurenci, ņemot vērā arī aizsardzības nozares specifiku. Pilnībā piemērotas, tās var ievērojami tuvināt integrēta, atvērta un konkurenciāla Eiropas aizsardzības ekipējuma tirgus izveides mērķi. Taču te vēl daudz darāma.

Abu direktīvu izvērtējums liecina, ka visumā tās atbilst savam mērķim un šobrīd tajās nav vajadzīgi nekādi grozījumi. Tomēr konstatēti arī vairāki trūkumi, kas jānovērš.

Proti, Aizsardzības ekipējuma iepirkuma direktīvas⁴⁹ izvērtējumā teikts, ka ļoti ievērojama daļa iepirkuma notiek ārpus ES publiskā iepirkuma priekšrakstu darbības jomas⁵⁰, lai gan visā ES publicēto līgumu vērtība ir teju divkārtšojusies. Tas nozīmē, ka ir vēl ievērojams neatraisīts potenciāls saskaņā ar direktīvu ietaupīt publiskā sektora līdzekļus un radīt nodarbinātību un izaugsmi. Bez tam publiskās iestādes zināmā mērā joprojām izmanto kompensāciju/rūpnieciskās atdeves prasības, kas nozarē var izraisīt nenoteiktību. Visbeidzot, reti tiek izmantoti direktīvas noteikumi par apakšuzņēmuma līgumiem, kas ļauj iepirkuma iestādēm pieprasīt izraudzītajam pretendentam daļu līguma konkursa kārtā ar apakšuzņēmuma līgumu nodot trešām personām.

Komisija liks uzsvāru uz direktīvas efektīvu īstenošanu, kā arī tās īstenošanas nodrošināšanu. Tā skaidros direktīvas izņēmumu interpretāciju, palīdzot iepirkuma iestādēm piemērot noteikumus; pirmais solis šajā virzienā būs pieņemt paziņojumu par starpvaldību līgumiem. Komisija arī revidēs vadlīnijas par apakšuzņēmuma līgumu slēgšanas noteikumiem, lai padarītu elastīgāku iepirkuma iestāžu darbu. Visbeidzot, Komisija izdos norādījumus, kas mudinās dalībvalstis pilnībā izmantot direktīvas elastību attiecībā uz kooperatīvu iepirkumu.

ES sūtījumu direktīva ievieš vienkāršotu licencēšanas sistēmu ar aizsardzību saistītu ražojumu sūtījumiem ES iekšienē, arī ar vispārīgajām sūtījumu licencēm (*GTL*). Tās izvērtējumā⁵¹ redzams, ka par spīti pozitīvajai ietekmei uz pārredzamību un uzņēmumu izmaksu ietaupījumu Eiropā joprojām pastāv atšķirīgas licencēšanas sistēmas ar visdažādāko *GTL* saturu, atšķirīgas valstu prasības uzņēmumu sertifikācijai un atšķirības izņēmumu izmantošanā. Pie tam vairums dalībvalstu nav īstenojušas izņēmumu no priekšautorizācijas un sūtījumiem sadarbības programmām. Komisija liks uzsvāru uz direktīvas efektīvu īstenošanu, kā arī tās īstenošanas nodrošināšanu. Kopā ar šo rīcības plānu tiek pieņemti divi ieteikumi, kas mudina uz saskaņotu *GTL* funkcionēšanu bruņoto spēku un sertificētu uzņēmumu vajadzībām. Komisija arī skatīs iespējas vēl vairāk saskaņot divas atlikušās *GTL*, pēc iespējas vienkāršos sertifikāciju un veicinās tās ieviešanu visās dalībvalstīs.

⁴⁹ Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei par to, kā tiek īstenota Direktīva 2009/81/EK, ar kuru koordinē procedūras attiecībā uz to, kā līgumslēdzējas iestādes vai subjekti, kas darbojas drošības un aizsardzības jomā, piešķir noteiktu būvdarbu, piegādes un pakalpojumu līgumu slēgšanas tiesības.

⁵⁰ 2014. gadā 77,9 % visa ekipējuma iepirkuma norisinājās valsts līmenī, laupot valstīm iespēju ietaupīt uz apjoma rēķina. Avots: *EDA Defence booklet data 2014*, aplēses par 2015. gadu.

⁵¹ Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei par to, kā tiek īstenota Direktīva 2009/43/EK, ar ko vienkāršo noteikumus un nosacījumus ar aizsardzību saistīto ražojumu sūtījumiem.

Komisija liks uzsvaru uz abu direktīvu efektīvu īstenošanu, kā arī tās īstenošanas nodrošināšanu. Sākot ar rīcības plāna pieņemšanu, tā skaidros īpašu Aizsardzības ekipējuma iepirkuma direktīvas noteikumu interpretāciju, 2017.–2018. gadā pieņemot vadlīnijas, un 2018. gada pirmajā ceturksnī izdos ieteikumus par vispārīgo sūtījumu licenču saskaņotu funkcionēšanu.

Piegādes drošības pastiprināšana

Arī piegādes drošība ir īsta aizsardzības materiālu vienotā tirgus izveides stūrakmens, ļoti būtisks nākotnes sadarbības programmām. Dalībvalstīm jābūt drošām, ka pārrobežu piegādes netiks aprautas. Piegādes drošības stiprināšana ES līmenī nozīmē abpusējas uzticēšanās vairošanu starp dalībvalstīm.

Tādi pasākumi kā līgumu izpildes nosacījumi var palīdzēt stiprināt dalībvalstu savstarpējo uzticēšanos ar aizsardzību saistītu ražojumu sūtījumos. Tāpēc Komisija izdos vadlīnijas par pasākumiem, ko dalībvalstis saskaņā ar ES tiesību aktiem publiskā iepirkuma jomā var veikt piegādes drošības stiprināšanai.

Komisija un EAA atbalsta dalībvalstu iniciatīvu politiski apņēmties atvieglināt ar aizsardzību saistītos sūtījumus un savstarpēji sniegt palīdzību krīzes reizē. Komisija rēķinās ar dalībvalstu nevēlēšanos pašreizējā posmā iet tālāk par šādu politisku apņemšanos un vienoties par visas ES piegādes drošības režīmu.

ES izejvielu stratēģijas⁵² ietvaros Komisija konstatēs šaurās vietas un piegādes apdraudējumus, kas skar materiālus, kuri sakarā ar nesena pētījuma secinājumiem⁵³⁵⁴ ir nepieciešami galveno spēju attīstīšanai. Nākotnē piegādes apdraudējumu novēršanai varētu izmantot arī ES pētniecības programmas, ieskaitot kritisko izejvielu atvietošanu, attīstot svarīgo pamattehnoloģiju (KET) jomā veikto darbu.

Visbeidzot, būtu jāpiemēro aizsardzības nozarei arī Komisijas aprites ekonomikas⁵⁵ principi, t. i., jauni tehnoloģiski risinājumi un uzņēmējdarbības modeļi ar ilgtspējīgāku ražošanu, patērēšanu un atkritumu apsaimniekošanu, jo tajā resursu izmantošanas efektivitāte un piegādes drošība kļūst arvien nozīmīgākas. Bez tam potenciāli lielāku ietaupījumu ES bruņotajos spēkos var dot plašāka energoefektivitātes pasākumu un atjaunīgās enerģijas izmantošana, jo tie ir lieli enerģijas tērētāji.

Uzlabot MVU pārrobežu piekļuvi aizsardzības nozares tirgum

Lietderīgam un efektīvam Eiropas aizsardzības ekipējuma tirgum ir būtiski, lai tiktu sekmēta pārrobežu piekļuve aizsardzības nozares tirgum un atvērta jaunas piegādes ķēdes, vienlaicīgi respektējot līgumslēdzēja komercbrīvību. Apakšpiegādātājiem, kas

⁵² Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Izejvielu nodrošināšana Eiropas turpmākas labklājības nolūkos – priekšlikums Eiropas inovācijas partnerībai izejvielu jomā" (COM/2012/082 final).

⁵³ Pavel, C. and Tzimas, E., *Raw materials in the European defence industry*. Luxembourg, European Commission, Joint Research Centre (JRC), 2016.

⁵⁴ Piemēram, šāviņos, iznīcinātājos, helikopteros un mākslīgajos pavadoņos izmanto beriliju (tāpēc ka tas ir sešreiz vieglāks un stiprāks par tēraudu).

⁵⁵ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Noslēgt aprites loku – ES rīcības plāns pārejai uz aprites ekonomiku" (COM/2015/0614).

mēdz būt MVU, ir sevišķi vajadzīga taisnīga iespēja piekļūt aizsardzības jomas piegādes ķēdēm, lai kurā vienotā tirgus vietā tie atrastos.

Šai komplicētajai problēmai nav brīnumrisinājuma, taču ir pamazām jāvirzās uz priekšu. Uz dalībvalstu un nozares īpašās ekspertu grupas⁵⁶ ziņojuma pamata Komisija izdos ieteikumus, mudinot iepirkuma iestādes atvieglināt pārrobežu un MVU dalību aizsardzības jomas iepirkuma procedūrās⁵⁷ un galvenā līguma slēdzējus dot iespējas piekļūt viņu piegādes ķēdēm apakšpiegādātājiem un MVU no visām dalībvalstīm⁵⁸. Papildus Komisijas ieteikumiem būtu vajadzīgi arī brīvprātīgi akti, ko parakstītu attiecīgās personas, ieskaitot galvenā līguma slēdzējus un uzņēmumu apvienības.

Līdz 2017. gada beigām Komisija izdos ieteikumus, kuros mudinās iepirkuma iestādes atvieglināt pārrobežu un MVU dalību aizsardzības jomas iepirkuma procedūrās un atvieglināt piekļūšanu aizsardzības jomas piegādes ķēdēm.

Standartizācija un atbilstības izvērtēšana

Sertifikācija un standartizācija ir kritiski priekšnoteikumi sadarbībai, jo tās pastiprina sadarbību un ļauj ietaupīt izmaksas. Ar Eiropas militārā lidojumderīguma prasību (EMAR) iniciatīvu EAA jau atbalsta dalībvalstis, lai tās veidotu kopīgu pieeju lidojumderīguma sertifikācijai.

Lai atbalstītu ar drošību saistīto pētniecību, Komisija ir izstrādājusi "hibrīdisko standartu" koncepciju divējāda lietojuma⁵⁹ ražojumiem. Īstenojot paziņojumu par kibernetiskās drošības⁶⁰, Komisija sadarbībā ar dalībvalstīm un nozari veido Eiropas sertifikācijas regulējumu⁶¹ un pēta IKT izstrādājumu brīvprātīgas drošības marķēšanas iespējamo regulējumu. Civilo un militāro nozaru sinerģijas dēļ aizsardzības joma varētu gūt labumu no šīm norisēm.

Komisija, EAA un dalībvalstis⁶² vienojušās par jaunu mehānismu aizsardzības un hibrīdisko standartu novērošanai un izstrādes ierosināšanai. Viens no izskatāmajiem variantiem ir varbūtēja Eiropas standartu izstrāde Eiropas standartizācijas organizāciju⁶³ iedibinātajā kārtībā.

Komisija savas kompetences robežās meklēs iespējas atbalstīt tādu standartu izstrādi, par kuriem dalībvalstis būs atzinušas, ka tie nepieciešami sadarbības projektiem prioritārajās jomās.

⁵⁶ Eiropas Komisijas Padomdevēja grupa attiecībā uz MVU sniegtu pārrobežu piekļuvi līgumiem aizsardzības un drošības jomā. Nobeiguma ziņojums un ieteikumi.

⁵⁷ Piem., laicīga informācija par ilgtermiņa plāniem un prioritātēm, pirmsiepirkuma reklamēšana, publiskā iepirkuma procedūru izstrāde ar atvieglinātu pārrobežu un MVU dalību.

⁵⁸ Piem., pārredzami stratēģiskie ilgtermiņa plāni, pirmsiepirkuma un apakšuzņēmuma līguma iespēju reklamēšana, tirgu pārmeklēšana un izlūkošana visā ES potenciālu piegādātāju apzināšanai dažādās dalībvalstīs, atklātība par savu piegādes ķēžu pārrobežu elementiem.

⁵⁹ "Rūpniecības politika drošības nozarē. Inovatīvas un konkurētspējīgas drošības nozares rīcības plāns" (COM (2012) 417, 2012. gada jūlijs).

⁶⁰ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Kā nostiprināt Eiropas Kiberizturētspējas sistēmu un sekmēt konkurētspējīgu un inovatīvu kibernetiskās drošības nozari" (5.7.2016., COM(2016) 410 final).

⁶¹ Atbilstoši kopīgajam paziņojumam Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Eiropas Savienības kibernetiskās drošības stratēģija – atvērta un droša kibertelpa", 7.2.2013., JOIN(2013) 1.

⁶² <https://www.eda.europa.eu/what-we-do/activities/activities-search/materiel-standardisation>

⁶³ Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 25. oktobra Regula (ES) Nr. 1025/2012 par Eiropas standartizāciju (OV L 316, 14.11.2012., 1. lpp.).

5. Civilo un militāro nozaru sinerģijas maksimizācija visās ES politikas jomās

Ir vajadzīgs arī uzlabot saskanību un sinerģiju starp aizsardzības jautājumiem un citām attiecīgām Savienības politikas jomām un nozarēm, tādējādi pilnā mērā izmantojot ES pievienoto vērtību.

Atbilstīgi Eiropas kosmosa stratēģijai, ieguldīšana kosmiskajās jaudās dos Eiropai piekļuvi izplatījumam un drošību lietošanā⁶⁴, nodrošinot tās rīcības brīvību un patstāvību. Komisija ir apņēmusies palīdzēt nodrošināt Eiropas kritiskās civilās un militārās izplatījuma infrastruktūras aizsardzību un noturību, paplašinot pastāvošo ES kosmisko objektu uzraudzības un izsekošanas (SST) atbalsta satvaru⁶⁵.

Kosmosa stratēģijā uzsvērts, ka kosmiskie pakalpojumi var arī stiprināt ES un dalībvalstu spēju pārvarēt augošās problēmas ar drošību. Komisija raudzīs, kā maksimizēt sinerģiju un savstarpēju papildināmību ar attiecīgām ES Zemes pavadoņu centra darbībām izplatījuma drošības un aizsardzības sfērā.

Pašreizējā arvien draudīgākajā vidē neatbilstība starp valdības satelītsakaru (SATCOM) lietotāju vajadzībām un laicīgiem, pienācīgiem risinājumiem arvien vairāk rada briesmas Savienības un tās dalībvalstu galvenajām lidojumu drošības darbībām un infrastruktūrām.

Komisija sadarbībā ar augsto pārstāvi, EAA un Eiropas Kosmosa aģentūra pašlaik izstrādā iniciatīvu, kas uz 2017. gada beigām nodrošinās uzticamus, aizsargātus un ekonomiskus satelītsakaru pakalpojumus ES un valstu iestādēm, kuras pārziņa drošības ziņā kritiskos lidojumus un infrastruktūras.

Lai uzlabotu ES spēju reaģēt uz jaunām drošības problēmām, kas saistītas ar robežu kontroli un kuģošanas uzraudzību, Komisija pastiprinās programmas *Copernicus*⁶⁶ jaudas, ņemot vērā jaunu nozares tehnoloģiju attīstību, vajadzību gādāt par pietiekamu infrastruktūras un pakalpojumu drošību, atšķirīgu datu avotu pieejamību un privātā sektora ilglaicīgu spēju nodrošināt piemērotus risinājumus.

Komisija pētīs, kā Copernicus varētu kalpot arī citādām drošības vajadzībām, aptverot arī aizsardzību. 2018. gadā tā paaugstinās drošības prasības un pastiprinās sinerģijas ar novērošanas jaudām jomās, kas neattiecas uz izplatījumu.

Ievērojot kiberjomas nozīmes pieaugumu un divējādo lietojamību, būtu jāmeklē sinerģijas starp kiberaizsardzības pasākumiem un plašāku ES kiberdrošības politiku. Kopīgajā paziņojumā par kiberdrošības stratēģiju⁶⁷ izklāstīti pasākumi, kas vairo IT sistēmu kiberneturību, mazinās kibernetoziedzību un stiprinās ES starptautisko kiberdrošības politiku un kiberaizsardzību. Būtu jāpadziļina apmācība kiberdrošībā,

⁶⁴ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai (COM(2016) 705).

⁶⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 16. aprīļa Lēmums Nr. 541/2014/ES, ar ko izveido kosmisko objektu novērošanas un uzraudzības atbalsta sistēmu OV L 158, 27.5.2014., 227. lpp.).

⁶⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 3. aprīļa Regula (ES) Nr. 377/2014, ar ko izveido programmu *Copernicus* (OV L 122, 24.4.2014., 44. lpp.).

⁶⁷ Kopīgs paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Eiropas Savienības kiberdrošības stratēģija – atvērta un droša kibertelpa" (7.2.2013., JOIN(2013) 1 final).

ievērojot Eiropas Kibernoziedzības apkarošanas apmācības un izglītības grupas darbu un tamlīdzīgas darbības.

Komisija ciešā sadarbībā ar dalībvalstīm, augsto pārstāvi un citām attiecīgām ES struktūrām veidos kiberapmācības un kiberizglītības platformu, lai līdz 2018. gadam novērstu pašreizējo kiberdrošības un kiberaizsardzības prasmju nepietiekamību.

Aviācijas sfērā Eiropas vienotā gaisa telpa⁶⁸ (SES) un Eiropas vienotās gaisa telpas gaisa satiksmes pārvaldības izpēte (SESAR)⁶⁹ koncentrējas uz civilās aviācijas mērķiem, taču būtu jāreķinās arī ar militārās aviācijas vajadzībām, lai nepieļautu nelāgu ietekmi uz aizsardzības nozari. RPAS (dronu) izmantošana drošības vajadzībām prasa to efektīvu iekļaušanos aviācijas sistēmā, cita starpā balstoties uz koordinētām civilās un militārās aviācijas darbībām, ieskaitot pētniecību un izstrādi. Šajā sakarā EAA, Eiropas Aviācijas drošības aģentūras un SESAR Kopuzņēmuma civilās un militārās aviācijas koordinācijas mehānismam būtu jāpalīdz labāk izmantot militārās pētniecības darbības programmas SESAR 2020 un ar to saistīto drošības noteikumu un standartu ietvaros.

Atbilstoši ES Jūras drošības stratēģijas⁷⁰ mērķiem, divējāda lietojuma spēju risinājumi var nodrošināt, ka no attiecīgām tehnoloģijām, izstrādājumiem un pakalpojumiem ieguvējas ir gan militārās, gan civilās iestādes. Šādi aizsardzības rūpniecības izstrādāti risinājumi varētu efektīvi darboties ar drošību saistītās jomās, kā jūras novērošanā, riska pārvaldībā un kritisko infrastruktūru aizsardzībā.

Līdz 2018. gadam Komisija sadarbībā ar augsto pārstāvi, EAA un dalībvalstīm izstrādās īpašus pasākumus, kas atbalstīs koordinētu civilās un militārās jūras drošības pētniecības dienaskārtību un sadarbspējīgas jūras novērošanas jaudas.

⁶⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 10. marta Regula (EK) Nr. 549/2004, ar ko nosaka pamatu Eiropas vienotās gaisa telpas izveidošanai (OV L 96, 31.3.2004., 1. lpp.).

⁶⁹ Padomes 2014. gada 16. jūnija Regula (ES) Nr. 721/2014, ar kuru Regulu (EK) Nr. 219/2007, ar ko izveido Kopuzņēmumu, lai izstrādātu jaunas paaudzes Eiropas gaisa satiksmes pārvaldības sistēmu (SESAR), groza attiecībā uz Kopuzņēmuma darbības termiņa pagarināšanu līdz 2024. gadam (OV L 192, 1.7.2014., 1. lpp.).

⁷⁰ Kopīgs paziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei "Atklātai un drošai jūras videi pasaulē – Eiropas Savienības jūras drošības stratēģijas elementi" (6.3.2014., JOIN/2014/09).

6. Nobeigums

Komisijas priekšsēdētājs Ž. K. Junkers ir aicinājis Eiropu stiprināt aizsardzības politiku. Eiropai ir jāuzņemas atbildība par savu interešu, vērtību un eiropiešu dzīvesveida aizstāvību. Tā ir sarežģītu drošības pārbaudījumu priekšā, un neviena dalībvalsts nespēj saviem spēkiem tiem stāties pretī.

Šādā kontekstā Eiropas Savienība var papildināt valstu centienus un kļūt par svarīgu, patstāvīgu drošības garantu. Augstās pārstāves Drošības un aizsardzības politikas īstenošanas plāns⁷¹ un ar to saistītie Padomes secinājumi, kā arī šis rīcības plāns atbalsta Savienības un tās pilsoņu drošībai vajadzīgo galveno spēju izveidi. ES un NATO kopīgās deklarācijas īstenošana vēl vairāk veicinās papildināmības ar NATO nodrošināšanu.

Komisija ciešā sadarbībā ar dalībvalstīm un augsto pārstāvi, viņai darbojoties arī EAA vadītāja amatā, izveidos Īstenošanas virzības grupu, kas regulāri sanāks, lai pārraudzītu un sekmētu darbību norisi. Pirmā sanāksme norisināsies 2017. gada pirmajā ceturksnī. Tā nodibinās arī forumu konsultācijām ar Eiropas aizsardzības rūpniecību, lai labāk saskaņot piedāvājumu un pieprasījumu.

Komisija ir gatava vēl nepiedzīvoti augstā līmenī iesaistīties aizsardzībā, atbalstot dalībvalstis. Tā liks lietā ES instrumentus, ieskaitot ES finansējumu, un Līgumus visā to spēkā, lai veidotu Aizsardzības savienību.

Šā paziņojuma pieņemšana Komisijā gan ir tikai pirmais solis. Lai pilnīgi realizētu Eiropas aizsardzības rīcības plāna potenciālu, būs vajadzīgs stingrs dalībvalstu un ES iestāžu atbalsts. Komisija sāks īstenot šajā dokumentā izklāstīto vērienīgo darbību kopumu. Uz turpmāko pārrunu ar citām ES iestādēm pamata Komisija būtu gatava arī veicināt Eiropas Aizsardzības fonda īstenošanu.

Balstoties uz dalībvalstu un ES iestāžu stingru kopīgu apņemšanos, Eiropas aizsardzības rīcības plāns var panākt lūzumu plašākas Eiropas aizsardzības sadarbības un stiprākas dalībvalstu solidaritātes labā.

⁷¹ Sk. Ārlietu padomes 14.11.2016. secinājumus.